

Bogurodzica

Nieznany

calibre 0.9.27

Bogurodzica

Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiena Maryja, Zyszczy nam, spuści nam.

Kyrieleison.

Twego dzieła Krzciciela, bożycze,

Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.

Słysz modlitwę, jaż nosimy,

A dać raczy, jegoż prosimy:

A na świecie zbożny pobyt,

Po żywocie rajski przebyt.

Kyrieleison.

Omówienie

Jest to najstarsza ze znanych polskich pieśni religijnych, ale zapisana, wraz z nutami, dopiero w wieku XV.

Najstarszy rękopiśmienny zapis tekstu odnaleziono na wklejce tylnej okładki rękopisu Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie. Kodeks ów zawiera łacińskie kazania przepisane w 1407 r., a zapis pieśni datuje się na rok 1408.

O dużej popularności pieśni świadczy fakt dołączania do jej pierwotnego tekstu licznych zwrotek dodatkowych (w jednym z przekazów szesnastowiecznych utwór liczy ich aż 22), 1

·
·

które jednak nie mają z nią ani związku treściowego, ani wersyfikacyjnego. Proces ten, rozpoczęty

około 2 poł. XIV w., trwał do początku XVI stulecia.

Dwie pierwsze zwrotki kończące się refrenem *Kyrie eleison* są najstarsze.

Pomimo wnikliwych dociekań nie udało się jednak definitywnie określić daty ich powstania.

Najczęściej przyjmuje się, że utwór powstał pomiędzy 1 poł. XIII w. a rokiem 1386 r., na który przypada koronacja Jagiełły, a za jego to czasów śpiewano już ją bowiem powszechnie

more majorum, czyli *obyczajem przodków*.

Nie znany jest również autor pieśni, choć tradycja od wieku XVI przypisywała go św.

Wojciechowi. Zapewne, tak jak większość literatury średniowiecznej, napisano ją *ad maiorem Dei gloriam* - ku większej chwale Bożej, a więc anonimowo.

Nie ulega jednak wątpliwości, że był to najlepszy poeta przed Janem Kochanowskim, zapewne duchowny żyjący w ośrodku o wielkim autorytecie, o czym świadczy ogólnospołeczna znajomość tekstu.

Do końca XV w. była pieśnią ojczystą - *carmen patrium*, czyli *pieśnią ojców* nazwał ją Jan Długosz - i bojową, skoro pierwsze wzmianki o *Bogurodzicy* mówią, iż śpiewana była w czasie wojny z Krzyżakami w 1410 r.

Kanclerz Jan Łaski, wydając w 1506 r. pierwszy zbiór praw Królestwa Polskiego tzw. *Statut Łaskiego*, na wstępie kazał umieścić Bogurodzicę i jest to pierwszy druk utworu.

Treść utworu

Tak oto brzmią dwie najstarsze zwrotki pieśń w oryginale i “przełożone” na język współczesny:

Bogu rodzica, Dziewica, Bogiem sławiona

Boga-rodzico, dziewico, błogostawiona

Maryja,

Mario!

Twego syna, gospodzina, Matko zwolena

Twego syna - pana matko wybrana, Mario,

Maryja,

pozyskaj nam, spuść nam, kyrie eleison

Zyszczy nam, spuści nam, Kyrie eleison

Twego dzieła krzyciela, Bożycze,

Dla twego chrzyciela, Synu boży,

Ustysz głosy, napętnij myśli człowiecze!

ustysz głosy, spełnij myśli ludzkie:

Ustysz modlitwę, jaż nosimy,

ustysz modlitwę, którą zanosimy,

A dać raczy, jegoż prosimy,

a dać racz, o co prosimy:

A na świecie zbożny pobyt,

A na świecie dobrobyt,

Po żywocie rajski przebyt! Kyrie eleison po żywocie - rajski przybytek. Kyrie eleison Treść pieśni to modlitewne prośby:

w strofie pierwszej: do Matki Boskiej, aby, jako wybrana z wielu przez Boga i zjednoczona z nim w pełnieniu jego woli, pozyskała i skłoniła ku ludziom przychylność swego Syna.

w strofie drugiej: do *Bożycza* (Syna Bożego, Chrystusa), aby za przyczyną Jana Chrzyciela wysłuchał błagań o dar bogobojnego życia i zbawienia po śmierci.

Utwór cechuje staranny paralelizm.

W obydwu strofach widać układ dwuczłonowy: każda składa się z apostrofy i zdania apelatywnego oraz kończy refrenem, podobnie jest z konstrukcją członów poszczególnych wersów, gdzie wezwania i prośby modlitewne zajmują tożsame pozycje w jednym wersie: *Zyszczy... spuści...*

Intelektualny charakter wywodu przypomina porządek scholastycznego traktatu naukowego łączącego prawa wiary i rozumu.

Matka Boska ukazana jest tu jako adresatka modłów, pośredniczka pomiędzy człowiekiem a Bogiem, zdolna do odegrania tej funkcji z racji godności przypisanych jej dogmatycznie.

2

.
.

Chrystus, Bóg i Jan Chrzciciel współtworzą z nią krąg postaci, ku którym z kornym błaganiem zwraca się zbiorowy podmiot.

Taka kompozycja utworu ma swoje odzwierciedlenie w sztuce romańskiej, wzorcu ikonograficznym zwanym “deesis”, charakterystycznym dla Kościoła greckiego (bizantyjskiego).

Według niego majestatycznie wyobrażony Chrystus - Władca (*Gospodzin*) występuje w asyście Matki Boskiej (*Bogurodzicy*) i Jana Chrzciciela (*krzciciela*), którzy pełnią funkcję pośredników między Bóstwem a człowiekiem.

Przyjęty przez Zachód wzorzec dotarł do Polski, gdzie najdawniejszym dziś jego przykładem jest fresk w Tumie pod Łęczycą pochodzący sprzed 1161 r.

Gatunek

Dwie pierwsze zwrotki są tropami do litanijskiego *Kyrie eleison*, które wśród eksklamacji (z łac. “okrzyk”, “wykrzyknik”) liturgicznych średniowiecza, obok hebrajskiego *Alleluja*, było jednym z najpopularniejszych zawołań - wykonywał je lud podczas wszystkich obrzędów, Tropem w gregoriańskiej liturgii kościelnej, szczególnie w wiekach X i XI, określa się retoryczne uzupełnienie składające się z krótkich zwrotów, poprzedzające łaciński tekst kanoniczny. Z czasem owe ozdobniki rozwinęły się w pełne, spojone rymami zdania o wyrównanej rytmice, a funkcjonując w kulturze religijnej narodu - usamodzielniały się jako pieśni wykonywane

w językach narodowych.

Kształt wersyfikacyjny

W wierszu zwraca uwagę precyzyjne rozłożenie tekstu w wersach na równoległe odcinki o jednakowej liczbie sylab:

Bo- gu- ro- dz-i ca dziewi- ca, Bogiem sławie- na Ma-ry- ja

-

-

-

--

-

--

-

-

-

-
-
-
--

5
3
5
3

Zy- szczy nam spu- ści nam

-
-
-
-
-
-
-

3
3

Słysz mo- dli- twę jaż no-si- my

-
-
-
-
-
-

Konstrukcji tej towarzyszą rymy wewnętrzne: *świecie - żywocie* i końcowe: *Bożycze - człowicze, nosimy - prosimy, pobyt - przebyt*.

Wiersz średniowieczny, tzw. zdaniowo-rymowy (składniowo-intonacyjny), jakim zapisano utwór, nie przestrzegał jednakowego rozmiaru sylabicznego w każdym wersie.

Rymy - współbrzmienia, bardzo często uzyskane poprzez powtarzanie formy gramatycznej (rym gramatyczny): *prosimy - nosimy* służyły uwydatnieniu zakończenia końcowych odcinków wersowych - klauzul

Język

O starożytności pieśni świadczy jej słownictwo.

Do niepowtarzalnych archaizmów należą:

Bogurodzica - z pierwszym członem o postaci celownika, już w drugim przekazie zmienionej na: *Bogarodzica*;

unikat przyimka *dziela* (dla), obcego już nawet w *Kazaniach świętokrzyskich* 3

.

.

.

bożyce, co jest wołaczem od *bożyc* (syn Boga) stary rozkaźnik 2 os. 1. poj.: *zyszczy, spuści, raczy* zwyczaj używania mianownika w funkcji wołacza: *rodzica, dziewica, Maryja*.

Już kopiści piętnastowieczni, nie pojmując zamierzchłej poprawności i sensu takich wyrazów, rozmaicie je przekształcali.

Wszystko to świadczy, że twórca pieśni ułożyć ją musiał znacznie wcześniej, niż powstał

jakikolwiek z ocalałych zabytków polszczyzny średniowiecznej.

Z językiem pieśni doskonale współbrzmi jej melodia, nie wykluczone, że skomponowana przez tego samego człowieka.

Melodia słowa *Bogurodzica* jest tożsama z melodią wołania *Kyrie eleison* przy litanii pochodzenia niemieckiego. Inne frazy melodii również mają odpowiedniki w kompozycjach żywo-nych od IX do XVI w. tak w melodii kościelnej, jak i świeckiej. Pierwowzoru całości melodii pieśni nie odnaleziono - jest ona zatem tworem oryginalnym.

Pieśń śpiewana była chóralnie jednogłosowo, bez akompaniamentu instrumentalnego. Owa monodia (śpiew jednogłosowy) charakterystyczna była dla średniowiecznych chorałów gregoriańskich - łacińskich śpiewów liturgicznych.

Zagadnienia do omówienia

1. Czas powstania utworu.
2. Jaką rolę pełnił utwór w dziejach narodu?
3. Budowa "Bogurodzicy".
4. Język utworu.
5. Obraz Matki Boskiej w Bogurodzicy.